

ks. dr hab. Jerzy Kostorz, prof. UO
Katedra Katechetyki i Teologii Pastoralnej
Wydział Teologiczny Uniwersytetu Opolskiego
ul. Drzymały 1a, 45-342 Opole

Recenzja rozprawy doktorskiej

mgr. lic. Artur Górskiego

WPLYW MEDIÓW SPOŁECZNOŚCIOWYCH

NA DUSZPASTERSTWO PARAFIALNE.

STUDIUM PASTORALNE

NA PRZYKŁADZIE METROPOLII WARSZAWSKIEJ

napisanej w Katedrze Teologii Pastoralnej i Nauk Pomocniczych UKSW w Warszawie

pod kierunkiem ks. prof. dr. hab. Jana Kazimierza Przybyłowskiego

Papież Franciszek w encyklice *Fratelli tutti* z roku 2020 w numerze 205 stwierdza, że „W tym zglobalizowanym świecie «media mogą nam pomóc poczuć się bliżsi jedni drugim, tworząc odnowione poczucie jedności ludzkiej rodziny, które pobudza do solidarności i do poważnego zaangażowania na rzecz bardziej godnego życia. [...] Mogą nam w tym pomóc, zwłaszcza dzisiaj, kiedy sieci komunikacji międzyludzkiej osiągnęły niezwykle wysoki poziom rozwoju. W szczególności Internet stwarza ogromne możliwości spotkania i solidarności między wszystkimi, i jest to rzecz dobra, jest to dar Boga»”. Trzeba jednak nieustannie weryfikować, czy dzisiejsze formy komunikacji rzeczywiście prowadzą nas do wielkodusznego spotkania, do szczerego poszukiwania całej prawdy, do służby, do bliskości z najmniejszymi, do budowania dobra wspólnego. Jednocześnie, jak nauczali biskupi Australii, „nie możemy zaakceptować cyfrowego świata zaprojektowanego tak, aby wykorzystać naszą słabość i wydobyć z ludzi to, co najgorsze” (tamże).

Papieska refleksja jednoznacznie podkreśla pozytywny charakter zjawiska jakim jest Internet, chociaż od razu wskazuje, że świat cyfrowy musi prowadzić do obiektywnego spotkania żywych osób. Tak nakreślona perspektywa, jest nie tylko wynikiem wymuszonego sytuacją pandemii Covid-19, radzenia sobie z nieobecnością wiernych w przestrzeni

sakralnej, ale wskazaniem zadania, które stoi jako wielkie wyzwanie wobec szeroko pojętej działalności duszpasterskiej Kościoła: od pierwszej ewangelizacji, aż po systematyczną katechezę mistagogiczną. Nie mniej, nie wolno zapomnieć, że podstawową komórką eklezjalną jest parafia, i to właśnie w niej dokonuje się inicjacja chrześcijańska i wzrost w wierze, poprzez słuchanie Bożego Słowa, stałą formację, aż po przyjmowanie sakramentów, w tym Komunii Świętej podczas Eucharystii. Ostatni okres padnemiczny i postpandemiczny pokazał jednak, że wierni nie do końca rozróżniają owocność sakramentów przyjmowanych osobiście a przeżywanych przed szklanym ekranem, w jakiegokolwiek formie cyfrowej.

W tak zarysowaną rzeczywistość niezwykle mocno wpisuje się aktualna rozprawa doktorska mgra lic. Artura Górskiego, analizująca i zestawiająca świat wirtualny wykorzystany w duszpasterskiej działalności parafii, zatytułowana: *Wpływ mediów społecznościowych na duszpasterstwo parafialne. Studium pastoralne na przykładzie metropolii warszawskiej.*

1. Tytuł, problem i problematyka rozprawy

Temat recenzowanej rozprawy *Wpływ mediów społecznościowych na duszpasterstwo parafialne. Studium pastoralne na przykładzie metropolii warszawskiej* odnosi się do refleksji nad fenomenem nowych mediów i ma za zadanie wskazać, że: „Teoretyczne badania dotyczące prowadzenia parafialnych mediów społecznościowych mogą poszerzyć wiedzę na temat nowych mediów oraz stanowić skuteczną pomoc w kształceniu specjalistów, którzy zajmują się rozwojem i funkcjonowaniem tego typu mediów w ramach duszpasterskiej działalności Kościoła” (s. 9). Autor dysertacji postanowił się zmierzyć nie tylko z bardzo aktualną tematyką, ale i fenomenem niezwykle dynamicznym, nieustannie rozwijającym się oraz z momentem pojawienia się Chatów GPT, tym samym rzeczywistością, której nie do końca można przewidzieć. Rodzi się zatem nowe wyzwanie dla Kościoła i jego zbawczej działalności, którego nie można przemilczeć, ani zatrzymać się na epokach, które przeminęły. Dziś świat social mediów nie jest już jakąś awangardą czy modernizmem, wobec której należy mieć dystans, ale platformą, którą trzeba niewątpliwie przyjąć i starać się wykorzystywać w ewangelizacji. Należy w tym miejscu pochwalić intuicję Doktoranta, że podejmując się niełatwego zadania zbadania problematyki plasującej się na styku teologii pastoralnej, medioznawstwa oraz zjawiska PR, przyczynił się nie tylko do rozwoju nauki, ale musiał się również wykazać dobrą znajomością terminów, specjalistycznych pojęć i zagadnień, zarówno z zakresu teologii, jak również nowych mediów i komunikacji społecznej. W tym miejscu

należą się również słowa uznania dla Promotora niniejszej rozprawy, ks. prof. dr. hab. Jana Kazimierza Przybyłowskiego za promocję jakże ważnej i będącej swoistego rodzaju znakiem czasu problematyki.

Głównym motywem podjęcia przez Doktoranta tego tematu jest – jak sam zaznacza – „społeczna potrzeba zrozumienia postępu nowych technologii oraz uznania uniwersalności i korzyści wynikających z narzędzi komunikacji społecznej, takich jak media społecznościowe” (s. 11). Postawiona wcześniej celna diagnoza, wskazująca ewolucję mediów społecznościowych i podkreślenie ich znaczącego wpływu – jak czytamy na str. 9 – doprowadziła do przekonania, że niezależnie od zaangażowania Kościoła w to zjawisko, media społecznościowe stały się środowiskiem jego komunikacji z wiernymi. Dlatego też Autor stwierdza, że „celem niniejszej pracy jest zbadanie możliwości pełnego wykorzystania potencjału mediów społecznościowych w duszpasterstwie parafialnym” (s.11). Analiza Magisterium Kościoła, które szybko zaczęło zwracać uwagę na ważność i rolę mediów (s.8), dało światło Doktorantowi do merytorycznej oceny przeprowadzonych przez siebie badań w parafiach metropolii warszawskiej i zaproponowania konkretnych rozwiązań.

Tematyka dysertacji wynika również z bogatego doświadczenia i zainteresowania Doktoranta, posiadającego wykształcenie z zakresu teologii, edukacji medialnej oraz dziennikarstwa. Praktyka zaś zawodowa, oparta na profesjonalnej działalności medialnej wspierającej funkcjonowanie i życie Kościoła (s.10) w połączeniu z badaniem i interpretacją natury i funkcjonowania mediów społecznościowych, ukazały w ocenie Autora konkretne narzędzia „pomocne dla duchowieństwa, ekspertów ds. komunikacji oraz świeckich, którzy chcą uczestniczyć w działaniach medialnych w Kościele (s.11). Stąd też ukazano konkretne porady dla parafii chcących w sposób profesjonalny osiągnąć cele duszpasterskie poprzez konta na portalach społecznościowych (s. 14).

Jednym z celów wskazanych przez Autora, jest podkreślenie dialogu Kościoła jako organizacji społecznej, która wymaga zewnętrznej prezentacji swojej działalności. Złożoność refleksji i metod badawczych jest uwarunkowana kondycją społeczeństwa, wynikającą z życia współczesnego człowieka i tworzenia świata wokół niego, których integralną częścią są nowoczesne i wciąż rozwijające się cyfrowe media. Dlatego też ukazano konieczność posługiwania się nowymi mediami jako środkiem do „zwiększonej skuteczności misji duszpasterskiej Kościoła” (tamże).

Doktorant wyraża nadzieję, że niniejsza dysertacja przyczyni się do nowych badań zarówno z zakresu teologii pastoralnej, jak i medioznawstwa. A nade wszystko posłuży jako

pomoc duszpasterzom oraz autorom parafialnych mediów i profili społecznościowych (s.14-15).

2. Metoda, struktura i treść rozprawy

Rozprawa obejmuje 264 strony wydruku komputerowego. Praca właściwa składa się ze spisu treści (s. 2-3), wykazu skrótów (s. 4-5), wstępu (s. 6-15), czterech rozdziałów (s. 16-192), zakończenia (s. 193-204), bibliografii (s. 205-215), wykazu tabel i rysunków (s. 216-218) oraz aneksów (s. 219-264).

Autor opisuje metody badań w zakończeniu dysertacji. Dzieli je na badanie teoretyczne i praktyczne, którego przedmiotem „jest rola parafii w realizacji celów duszpasterskich, apostołskich i ewangelizacyjnych z wykorzystaniem mediów, w szczególności mediów społecznościowych” (s. 208). W ramach badań teoretycznych przeprowadzono przeglądy literatury, kwerendy biblioteczne, badania publikacji i dokumentów kościelnych, które pozwoliły nakreślić ramy teoretyczne i wyłonić paradygmaty. Na ich podstawie opracowano ramy teoretyczne, które umożliwiły wyłonienie się użytecznych paradygmatów. Natomiast faza praktyczna polegała na stworzeniu bazy pytań ankietowych dla wszystkich parafii metropolii warszawskiej (21), a także pytania do wywiadów dla administratorów parafialnych mediów społecznościowych.

Struktura pracy obejmuje cztery rozdziały. W pierwszym, wprowadzającym w problematykę rozprawy, Doktorant poświęca swoją uwagę ogólnej teorii mediów społecznościowych i charakteryzuje ich rozwój. We wstępie podaje metodę badań, polegającą na analizie fenomenu mediów w zestawieniu z nauczaniem Kościoła. Autor mierzy się z próbą definicji mediów społecznościowych, wskazując na interakcję jaka zachodzi między ich uczestnikami, niezależnie od różnorodności i charakteru przesyłanych treści. Przywołuje przy tym różne definicje. Zestawiając je ze sobą wyróżnia ich cechy szczegółowe tak, by najjaśniej wytłumaczyć złożoność rzeczywistości mediów społecznościowych, a zarazem ująć ich funkcjonalność uwarunkowaną kontekstem ich użycia.

W drugim paragrafie wskazuje na mnogość form mediów społecznościowych, wyszczególniając te, które cieszą się największą popularnością jak Facebook, Instagram, YouTube czy inne. Pośród nich wymienia parafialne strony internetowe. Zwraca uwagę, że ze względu na liczbę uczestników korzystających z tych mediów społecznościowych to one będą przedmiotem badań rozprawy (Doktorant przytacza dane profili użytkowników Facebooka na rok 2002, które wynoszą: 2,91 mld użytkowników globalnie i 17 mln użytkowników w Polsce). Kategoryzuje media społecznościowe według różnych kluczy: ze względu

na funkcje, zastosowanie, użytkowników, zasięg i aspekt społeczny, na rodzaj informacji, oraz na cechy wspólne i funkcje, porządkując tym samym wiedzę dotyczącą mediów społecznościowych jako takich.

Trzeci, ostatni paragraf jest poświęcony szerokiej i dogłębnej analizie dokumentów kościelnych: począwszy od oceny zjawiska mediów i możliwości ich wykorzystania w działalności duszpasterskiej, aż do papieskich orędzi na Światy Dzień Środków Społecznego Przekazu. Jako punkt wyjścia Autor przyjął soborowy dekret *Inter mirifica*, w którym ojcowie soboru (s. 38) przypominają, że „jednym z obowiązków Kościoła jest zapewnienie właściwego wykorzystania środków społecznego przekazu, które mogą przynieść rodzajowi ludzkiemu skuteczną pomoc, ponieważ przyczyniają się do kształcenia umysłów i umacniania królestwa Bożego” (tamże). Dalej dokonuje analizy papieskich dokumentów (począwszy od Pawła VI). Zwraca przy tym uwagę, że tak ważny dokument jak Katechizm Kościoła Katolickiego podkreśla kluczową rolę mediów w dostępie społeczeństwa do informacji, które powinny opierać się na podstawowych wartościach jak prawda, wolność czy sprawiedliwość. Doktorant słusznie dochodzi do wniosku, że bieżąca wykładnia nauczania Kościoła o mediach zawarta jest w orędziach papieża na Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu (aż 57 orędzi). Spośród nich zaś ciekawe jawi się orędzie na 43. Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu, pt. *Nowe relacje, nowe technologie*, w którym Benedykt XVI wzywa do kultury przyzwoitości, rozmowy i przyjaźni. Autor wyprowadza wnioski, w których mówi o dialogicznym charakterze Internetu oraz zmianie portali społecznościowych w integralną część życia wielu ludzi, o czym wspominają również papieskie dokumenty (s. 50).

W rozdziale drugim pt. *Media społecznościowe w działalności pastoralnej parafii*, Autor pracy analizuje znaczenie nowych mediów dla ewangelizacji, a także środki społecznego przekazu wykorzystywane jako narzędzie komunikacyjne Kościoła oraz dokonuje refleksji dotyczącej wykorzystania mediów społecznościowych w parafii. W początkowej części rozdziału dokonuje ogólnego dyskursu dotyczącego podstawowej etyki w stosunku do mediów społecznościowych, nakierowując ją na model antropologiczny. Powołując się na papieża, szczególnie Piusa XII, wskazuje na służebną rolę środków przekazu społecznego w stosunku do prawdy (s. 55). Uwzględniając orędzie chrześcijańskiego nauczania podkreśla, że „środki społecznego przekazu są fundamentalnym elementem nowej ewangelizacji w sferze kultury” (s. 56). Zwraca przy tym uwagę, że media w żaden sposób nie mogą zastępować normalnych form duszpasterskich, a mają za zadanie pełnić pomocniczą rolę w misji duszpasterskiej Kościoła. Szczególne zadanie mają media

katolickie, które mogą wpisywać się w struktury społeczeństwa, Kościoła lub je łączyć i stąd ich wielowymiarowy charakter: publicystyczny, informacyjny, rozrywkowy, a w końcu także jako pomoc w praktykowaniu wiary.

W tym momencie bardzo słusznie dysertacja zwraca uwagę na profesjonalizm katolickich nadawców środków społecznego przekazu, który zakłada podwójne przygotowanie kościelnych mediów: zawodowe i duchowe. Dzięki temu, mediom takim jak praca, radio, telewizja i Internet, gdy służą przekazowi orędziu zbawienia, można przypisać miano „współczesnej ambony” (papież Paweł VI, s. 59). Natomiast za Janem Paweł II Autor wskazuje, że również samym mediom należy mówić o Chrystusie (ewangelizacja mediów, s. 61).

W kolejnym paragrafie jest mowa o komunikacji w duszpasterstwie parafialnym. W jego wstępie działania duszpasterskie zdefiniowane zostały jako „najbardziej podstawowe rodzaje działalności duszpasterskiej w Kościele, które pomagają ochrzczonej w pogłębianiu wiary i podążaniu za Ewangelią w aktualnych kontekstach społecznych i historycznych” (s. 65). Parafia rozumiana jest więc nie tylko jako podstawowa komórka kościelnej administracji, ale przede wszystkim jako organ mający za zadania tworzenie wspólnoty oraz ewangelizację (s. 67). Dlatego też za papieżem Benedyktem XVI Autor zwraca uwagę, że parafia będąca wspólnotą żywych ludzi musi mieć odniesienie do świata realnego. Stąd też zaznacza dychotomiczny charakter działalności duszpasterskiej: świadomość osoby Chrystusa i Jego przesłania w zestawieniu z przygotowanym pod względem merytorycznym i celowym działaniem w Internecie. Nie może być to odczytane jako moda czy tylko przypadkowe działanie, ale ze względu na wartość Dobrej Nowiny i obecność człowieka w rzeczywistości wirtualnej, działanie celowe i profesjonalne. W tym miejscu podkreśla możliwość i niepowtarzającą się szansę wykorzystanie Internetu do prowadzenia katechezy w sieci: chociaż wydaje się właściwe, że może to być okazja do dotarcia do młodych, jednak słusznie zauważono, że ze względu na liczbę korzystających z sieci, jest to doskonałe miejsce na katechezę w ogóle. Ze względu na swój charakter, przestrzeń cyfrowa jest dobrym miejscem umieszczenie w niej świadectw, które mogą poruszać, motywować i odnosić adresata do rzeczywistości eklezjalnej. Doktorant zauważa, że wymaga to odpowiedniego stosowania języka mediów, tak ze względu na redaktorów treści, jak i uczenia krytycznego podejścia do zamieszczonych treści przez odbiorców.

Ostatecznie Autor, pokazując brak motywacji do tworzenia stron parafialnych przed duszpasterzy, wskazuje na brak kompetencji cyfrowych, niezrozumienie aktualnej sytuacji w

przestrzeni przekazu informacji oraz niepodejmowanie oddolnych inicjatyw służących zaangażowaniu w tym celu np. świeckich (s. 78).

W trzecim paragrafie niniejszego rozdziału jest mowa o „nowych nowych mediach w parafii”. Autor charakteryzuje ich społecznościową cechę, która ma charakter konstytutywny. Należą do nich: Facebook, Instagram czy YouTube. Za Levinsonem podaje ich cechy: autentyczność; nadawca jest odbiorcą; darmowy dostęp; wzajemna katalityczna reakcja mimo rywalizacji; możliwość wyboru i dostępność. Współcześnie stały się one przestrzenią, która pełni rolę kościelnych „tablic ogłoszeń”, będących źródłem informacji o życiu parafii. Autor zauważa kolejne zjawisko transformacji w komunikacji w parafii w postaci parafialnych newsletterów oraz grup parafialnych na komunikatorach internetowych.

Szczególną rolę w działalności parafii przypisano Facebookowi, Instagramowi oraz YouTube. Zauważono, że najpopularniejszy portal społecznościowy w Polsce, jest najbardziej wykorzystywany przez parafie, ale ich obecność w nim jest bardzo zróżnicowana. Niezwykłą rolę podczas trwania pandemii pełnił YouTube, który stał się narzędziem transmisji eucharystii. Ze względu na różnorodną obecność parafii na tych portalach, zauważono powszechne występowanie „churchingu”. Natomiast platforma TikTok jest – zdaniem Autora – domenom przede wszystkim ludzi młodych. Reasumując Doktorant stwierdza, że autem stron parafialnych i ich obecności na portalach społecznościowych jest ich globalny zasięg.

Trzeci rozdział dysertacji skupia się na próbie oceny działalności mediów społecznościowych wybranych parafii metropolii warszawskiej. Autor dysertacji zaczyna od opisu metodologii badań własnych. U ich podstaw leżała ankieta, w której postawiono słuszne pytanie badawcze: czy istnieje związek między parafialnymi mediami społecznościowymi a duszpasterstwem i jak się on przejawia? W jego ramach zamieszczono pięć dodatkowych pytań szczegółowych, uwzględniających badany przedmiot, jakim były parafie metropolii warszawskiej. Drugim narzędziem była ankieta oparta na 10 pytaniach fokusowych stanowiących uzupełnienie kwestionariusza ankiety. Doktorant doszedł do przekonania, że korzystający z mediów społecznościowych parafianie cechują się małym stopniem zróżnicowania potrzeb. W dalszej części prezentowane są szczegółowe wyniki badań. Na uwagę zasługuje fakt zależności aktualizowania stron parafialnych z kontami społecznościowymi, który zauważają respondenci (s. 106). Z przeprowadzonych badań jasno wynika zwiększająca się liczba parafii metropolii warszawskich posiadających strony internetowej i profile społecznościowe. Przytoczone badania wykazały, że „najczęściej wykorzystywaną formą mediów społecznościowych w parafiach jest Facebook, na którym

obecne jest 82,3% badanych parafii. Zaś 32,3% parafii posiada kanał na YouTube, a 25,5% profil na Instagramie” (s. 124), co respondenci oceniają bardzo pozytywnie.

W ostatnim paragrafie Autor dysertacji zaprezentował wyniki badań dokonanych za pomocą wywiadu fokusowego i dokonał oceny jakościowej parafialnych mediów społecznościowych. Wnioski uzyskane z wywiadu jednoznacznie wskazują, że respondenci najczęściej wskazywali, iż media społecznościowe parafii warszawskiej metropolii pełnią rolę informacyjną. Czasem połączona ona była z funkcją komunikacyjną albo stała w opozycji do ewangelizacyjnej. Natomiast postulowano, żeby nie tylko w tej metropolii, ale także w całej Polsce utworzono pełną bazę parafii, wydarzeń Kościelnych oraz bazę zawierającą kwestie powołaniowe. Na rolę wspólnototwórczą mają wpływ wpisy dotyczące spotkań wspólnot, rekolekcji, koncertów itd. Badania pokazują, że ważne byłoby wyposażenie adresatów mediów społecznościowych w konkretną wiedzę i argumenty apologetyczne oparte na nauce Kościoła i Biblii, szczególnie w kwestii aborcji i pedofilii. Ciekawą rzeczą jest również to, że ankietowani jednoznacznie wskazują na niebezpieczeństwo przeniesienia życia Kościoła do świata wirtualnego i przestrzegają przed tym.

Dzięki przeprowadzonym badaniom Doktorant sformułował następujące postulaty:

- konieczność aktualności prezentowanych informacji i ich rzetelność;
- prezentacja informacji dotyczących nie tylko samej parafii, ale całego Kościoła;
- konieczność profesjonalizmu pod względem strony graficznej (dotyczy szczególnie starszych księży);
- zaproszenie świeckich do współpracy w roli administratorów stron i profili, a nie tylko kopiującego redaktora;
- prowadzenie formacji przez dzielenie się Słowem Bożym z dnia lub z niedzieli;
- transmitowanie nabożeństw jako forma wsparcia a nie zastępowania życia parafii;
- struktura mediów, formy i treści w większym stopniu skierowane do ludzi młodych.

Podsumowując wyniki badań Autor stwierdza, że środowiska parafialne metropolii warszawskiej są w fazie rozwoju i nie wykorzystują w pełni całej możliwości ewangelizacyjnej portali społecznościowych.

Czwarty rozdział, który nosi tytuł „*Dobre praktyki*” parafialnych mediów społecznościowych, jest dzięki medioznawczemu i dziennikarskiemu wykształceniu i doświadczeniu Doktoranta próbą aplikacji osiągniętych wyników badań w postaci konkretnych propozycji wobec parafii.

W pierwszym paragrafie wskazuje na rolę mediów społecznościowych w wychowaniu do wiary. Doktorant poświęca znaczną uwagę młodym ludziom wchodzącym w

doświadczenie Kościoła. Zwraca uwagę na ich mentalność i osadzenie w przestrzeni cyfrowej. Stąd podkreśla rolę Internetu jako szczególnie ważnej misji. Dla duszpasterzy to przede wszystkim szansa, by wpływając na kształtowanie i formowanie młodego człowieka za pomocą Internetu doprowadzić go do dojrzałości w wierze. Stąd ważne jest by osoba dorastająca miała dostęp do świadectwa innych, tak rówieśników jak i osób dojrzałych, a świat cyfrowy może być ich nieskończoną bazą. W paragrafie tym ukazana jest także kluczowa rola Internetu w nowoczesnej katechezie. Poprzez użycie cyfrowych metod i profesjonalnie przygotowanych materiałów można dotrzeć do szerszego grona ludzi. Zakłada to więc konstruktywne, formacyjne wykorzystanie mediów. Duszpasterze otwierają w ten sposób przed młodym człowiekiem przestrzeń do decyzji, ale nie decydują za niego. Doktorant zwraca przy tym mocno uwagę na potrzebę formacji krytycznego odbioru informacji, także tych o prawdach wiary. Jednym ze środków do proponowanej edukacji medialnej i podkreślenia ich pozytywnej roli ewangelizacyjnej może być parafialny Dzień Środków Społecznego Przekazu. Jego obchody „na szczeblu parafii powinny zmierzać do podkreślenia pozytywnej roli mediów w nowej ewangelizacji, jak również do ostrzeżenia przed wyzwaniem, jakie nowoczesne media stwarzają dla chrześcijańskiego etosu” (s. 151). W rozprawie zwrócono także uwagę na szeroką paletę zagrożeń wynikających z używania Internetu, zarówno na płaszczyźnie wychowawczej jako zastąpienie egzemplarycznej roli rodzica, aż po konkretne treści przynoszące dezintegrację, a nawet uzależnienie (s. 153-154).

W drugim paragrafie podkreślono znaczenie mediów społecznościowych w formacji społeczno-moralnej. Autor, powołując się na zebraną bibliografię, wyszczególnił i wyjaśnił funkcje tychże mediów: funkcją upowszechniania różnych treści; funkcja edukacyjna; funkcja ludyczna; funkcja stymulująca; funkcja interpersonalna oraz funkcja wzorcotwórcza. W tym kontekście zwrócił uwagę na podwójny charakter formacji chrześcijańskiej: wertykalny i horyzontalny, oraz konieczność strategii formacji osób odpowiedzialnych za kościelne media. Za Soborem Watykańskim II Autor przypomina, że formacja chrześcijańska musi wiązać się z życiem codziennym. Dlatego podstawowym środowiskiem dla świeckich jest parafia. Kościół zatem musi dbać o nieustanną formację producentów, redaktorów i moderatów wszelkich mediów. Na tym tle doktorant prezentuje konkretne zadania i funkcje świeckich, np. rzecznik prasowy parafii czy administrator strony parafii. Autor dysertacji zwraca również uwagę na charakter języka przepowiadania, podkreślając przy tym konieczność profesjonalizmu, a ze względu na szczególnie środek jakim jest internet, także na prosty, jasny przekaz i konieczność stosowania obrazów.

Media cyfrowe mogą według Doktoranta stanowić świetną płaszczyznę do prezentowania działań nie tylko ewangelizacyjnych czy katechetycznych, ale też informowania, a zarazem służyć jako swoista reklama Kościoła, np. poprzez udostępnianie wszelkich dzieł podejmowanych dla dobra drugiego człowieka czy szerszego społeczeństwa (działania charytatywne). W ten sposób funkcja informacyjna może być przedsiönkiem wejścia w płaszczyznę apologetyczną. Wspomniane dzieła, w ocenie Doktoranta, nie muszą być podejmowane wyłącznie przez duszpasterzy, lecz w przypadku mediów społecznościowych – polem działania przede wszystkim osób świeckich. Autor podsumowuje ten paragraf wypowiedzią papieża Benedykta XVI, w której ukazuje, że media będą skutecznie ewangelizować, gdy same staną się miejscem ewangelizacji, a nie tylko jej środkiem (s. 172).

Ostatni paragraf dysertacji zatytułowany *Nowe wyzwania pastoralne parafialnych mediów społecznościowych*, poświęcony jest konkretnym sytuacjom działania parafialnych mediów cyfrowych. Wskazuje zatem na współczesną kulturę komunikacji stanowiącą wyzwanie dla ewangelizacji. Przejawia się to choćby w zwróceniu uwagi na język i formę postów, a mianowicie czy język jest tożsamy z tym, który byłby użyty w tradycyjnych mediach do przekazania treści wiary. Autor przedstawia właściwy sposób redagowania postów, wpisów i materiałów, które winny przede wszystkim zwięźle ukazywać wydarzenia lokalne. Doktorant obiektywnie zwraca uwagę na techniczne błędy w prowadzeniu mediów społecznościowych. Jednym z nich jest brak aktualizacji, a także okazyjne wrzucanie wszystkiego, co wydarzyło się od poprzedniego wpisu. Uchronić od tego może powierzenie prowadzenia strony profesjonalnemu administratorowi. Według Autora zarówno strony parafialne, jak i profile społecznościowe powinny być miejscem promowania patriotyzmu, miłosierdzia, życzliwości, pokory, wierności i szacunku dla ludzkiej godności. Nieograniczoną możliwością w posługiwaniu się Internetem, jako środkiem do ich przekazywania, w szczególny sposób ujawniła pandemia Covid-19. Na podstawie przeprowadzonych badań Autor zaleca konieczność edukacji medialnej tak przyszłych duchownych, jak i obecnych duszpasterzy. Podkreśla konieczność zrozumienia mechanizmów działania mediów społecznościowych, co ma pozwolić wykorzystać ich potencjał, a tym samym zobaczyć w jakich celach można je wykorzystać. Podsumowując zwraca uwagę, by media były środowiskiem informacji, dialogu, służąc spotkaniom i tworzeniu opinii. A rolą Kościoła ma być taka edukacja, by odbiorca nie występował tylko i wyłącznie w roli pasywnego „konsumenta”, ale sam umiał się posługiwać językiem i techniką mediów, by nie dać się zinstrumentalizować.

Dokonując ogólnej oceny struktury dysertacji należy zauważyć, że struktura korpusu pracy jest klarowna, logiczna i pozwala ująć wpływ mediów społecznościowych na duszpasterstwo parafialne całościowo. Na szczególną uwagę zasługuje gruntowne przedstawienie zagadnień omawianych w części teoretycznej, gdzie Autor w sposób szczegółowy i wyczerpujący oraz z dużą dozą naukowej wnikliwości, zestawia przeanalizowane przez siebie nauczanie Kościoła katolickiego z posiadaną przez siebie, na podstawie nie tylko doświadczenia zawodowego, ale i medioznawczego wykształcenia, wiedzę dotyczącą nowych mediów a następnie badaną problematykę związaną z mediami cyfrowymi stara się przenieść na praktyczne zastosowanie w duszpasterstwie parafialnym. Zarówno charakterystyka samych mediów społecznych, ich definicja, ale i cele, w zetknięciu z procesem komunikacji, informacji, kształtowania opinii publicznej, aż po ewangelizację, katechizację i formację, pozwoliły Doktorantowi uzyskać takie wnioski, potwierdzone w skrupulatnie przeprowadzonych badaniach, które mają odniesienie praktyczne w działalności duszpasterskiej Kościoła, która najbardziej intensyfikuje się w parafiach.

Należy w tym miejscu wyraźnie stwierdzić, że poczynione przez Doktoranta na wstępie założenia i oczekiwania co do spodziewanych wniosków odnośnie głównego problemu dysertacji, zostały uwieńczone sukcesem i zostały poparte ostateczną, szeroką i wyczerpującą konkluzją zawartą w zakończeniu.

Z przeprowadzonych przez Autora pracy badań wynika generalny wniosek, że „nowe nowe media”, którymi są media społecznościowe, są wyzwaniem, ale i szansą dla Kościoła, aby dotrzeć, szczególnie do młodego pokolenia, ale i tego dotkniętego zmianą kulturowo-komunikacyjną w wyniku pandemii Covid-19 – z orędziem o zbawieniu, a także w sposób nowoczesny i adekwatnym językiem katechizować ochrzczonych, a idąc dalej także formować tych, którzy są ich odbiorcami, ale i twórcami. Należy zgodzić się również z Doktorantem, na podstawie przeprowadzonych badań i w drodze dedukcji, że potencjał mediów cyfrowych został jeszcze w pełni nieodkryty, a zbyt duży dystans, szczególnie duszpasterzy, powoduje oddalanie się od siebie niemałej liczby wiernych, którzy żyją już w świecie cyfrowym.

Jakkolwiek przekaz treści w całej dysertacji jest klarowny, a język precyzyjny i zrozumiały, to jednak w pewną dezorientację może wprowadzić czytelnika użyty przez Doktoranta na s. 66 termin „Lud Boży”, i próba jego zdefiniowania poprzez w przypisie 137, w którym uzależnia jego trwanie od zgromadzenia eucharystycznego. Chociaż „Eucharystia oznacza i urzeczywistnia komuniję życia z Bogiem i jedność Ludu Bożego, przez które Kościół jest sobą” (KKK 1325), to „Lud Boży” rozumiany jest przez tych, którzy zostali

ochrzczeni (por. KPK kan. Kan. 204 - §1; KKK 782-786). Powyższy tok myślenia zdaje się potwierdzać także na s. 76, gdzie stosuje stwierdzenie „to nie jest kompletne przynależenie do Ludu Bożego” i w niektórych miejscach, umiejscawiając także osoby świeckie wyłącznie jako podmiot działalności Kościoła (s.158), a zgodnie z nauczaniem Kościoła „Świeccy, którzy na równi ze wszystkimi wiernymi przez chrzest i bierzmowanie są przeznaczeni przez Boga do apostołstwa, mają ogólny obowiązek i zarazem prawo współpracować – czy to indywidualnie, czy też zrzeszeni w stowarzyszeniach – ażeby Boże przepowiadanie zbawienia było poznane przez wszystkich ludzi na całym świecie i przez nich przyjęte. Ten obowiązek spoczywa na nich w sposób szczególny w tych okolicznościach, w których tylko przez nich ludzie mogą usłyszeć Ewangelię i poznać Chrystusa (kan. 225 - § 1.). Szczególnie, że takie rozumienie Ludu Bożego i świeckich, zgodnie z Soborem Watykańskim II i współczesnym nauczaniem Kościoła, doskonale wpisuje się w postulaty omawianej dysertacji.

3. Dobór źródeł i bibliografia

Należy podkreślić, że Autor dysertacji sprawnie, umiejętnie i precyzyjnie skorzystał ze źródeł i literatury przedmiotu. Zarówno źródła, jak i opracowania, zostały dobrane i wykorzystane w sposób bardzo rzetelny. Doktorant uwzględnił w swojej pracy liczną i zróżnicowaną literaturę, grupując ją według klucza: I. Źródła (Dokumenty Soboru Watykańskiego II; Nauczanie papieży; Dokumenty Stolicy Apostolskiej; Dokumenty Kościoła w Polsce), II. Literatura przedmiotu, III. Strony internetowe.

Z treści prezentowanej przez Doktoranta można wnioskować nie tylko o czytanie w literaturze przedmiotu, ale i pełne pasji zainteresowanie zaprezentowaną tematyką, co jednoznacznie uwidacznia treść rozprawy. Bardzo pozytywnie należy ocenić fakt dotarcia przez Autora do bogatej literatury, nie tylko z zakresu teologii duszpasterstwa, ale także z medioznawstwa i dziennikarstwa, jak również jej poprawne stosowanie.

4. Ocena formalna

Stronę formalną dysertacji należy ocenić wysoko. Praca została napisana zrozumiałym, poprawnym naukowo i stylistycznie, językiem polskim. Krótkie i rzeczowe zdania sprawiają, iż czyta się ją z łatwością, a co ważniejsze, z dużym zainteresowaniem. Już pierwsze strony wskazują, że praca została napisana przez osobę o bardzo dobrej umiejętności posługiwania się językiem polskim, która przez cały przebieg pracy wykazuje ten sam wysoki poziom umiejętności stylistycznych i językowych.

Na pochwałę zasługują podsumowujące zakończenia każdego rozdziału, zawierające *resume* osiągniętych analiz, badań czy własnego dyskursu.

Rozwój myśli jest logiczny i uporządkowany. Jasno nakreślone są związki i zależności zachodzące pomiędzy poszczególnymi kwestiami. Czytelnie i poprawnie interpretowane są źródła oraz wyniki przeprowadzonych badań, obserwacji i analiz, dzięki czemu tworzą zwartą całość. To niewątpliwie zasługuje na duże uznanie i stawia p. Artura Górskiego w szeregu badaczy, którzy posiadają dobrze opanowany warsztat metodologiczny.

Należałoby jednak zwrócić uwagę na właściwe stosowanie kluczowego dla doktoratu słowa jakim jest „Internet”. Rada Języka Polskiego wyjaśnia: „[...] nazwa sieci komputerowej bywa pisana dwojako (małą i wielką literą), bo też wydawnictwa poprawnościowe nie są zgodne co do jej pisowni. „Nowy słownik ortograficzny PWN” pod red. E. Polańskiego (Warszawa 1997) oraz „Nowy słownik poprawnej polszczyzny PWN” pod red. A. Markowskiego (Warszawa 1999) rejestrują tylko rzeczownik Internet – pisany wielką literą. Ale już „Wielki słownik ortograficzny języka polskiego” A. Markowskiego (Wilga, Warszawa 1999) podaje formy Internet oraz internet, różnicując ich użycie — Internet to nazwa własna systemu, a internet to „każdy system łączności komputerowej”. Stąd należałoby we wstępie lub przypisie uzasadnić jednolitą formę pisowni tego słowa w doktoracie lub używać obydwu form.

Ponadto na s. 143 powtarza się w całości akapit: „Warto zaufać mądrości...”.

Drobne i nieliczne potknięcia stylistyczne, językowe i literowe wydają się być łatwe do wyeliminowania i nie zakłócają pozytywnego obrazu całości dysertacji. Nieznacznym uchybieniem wydaje się być również brak streszczenia obcojęzycznego.

Postęp współczesnych środków komunikacji, szczególnie gdy na naszych oczach rodzi się powszechne użycie Chatów GPT, opartych o sztuczną inteligencję, jest wielkim wyzwaniem dla Kościoła powszechnego. Sugerowałbym opublikowanie niniejszej dysertacji, szczególnie badań i wniosków praktycznych zawartych w ostatnim paragrafie, gdyż stanowią one zachętę i zarazem wyzwanie na gruncie poszukiwań skutecznych narzędzi w działalności pastoralnej parafii.

Ocena ogólna

Podsumowując mogę stwierdzić, że przedstawiona do recenzji praca w sposób syntetyczny przedstawia podjęty temat badawczy, stanowiąc zarazem niezwykle ważny wkład w rozwój badań nad wykorzystaniem mediów społecznych i ich wpływem na działalność duszpasterską parafii. Rzetelnie analizując międzydiscyplinarne źródła, dostępną literaturę,

a także opierając się na własnym doświadczeniu, Autor dysertacji w znaczący sposób przyczynia się do ukazania, jakie szanse i możliwości dla podstawowej działalności duszpasterskiej Kościoła, jaką jest funkcjonowanie parafii, stwarzają szeroko rozumiane media cyfrowe. Portale społecznościowe i wachlarz możliwości jakie otwierają przed użytkownikami – nadawcami i odbiorcami – poprzez analizę wyników przeprowadzonych badań ankietowych w metropolii warszawskiej, przedstawia konkretne praktyczne paradygmaty, które nie tylko mogą pomóc w dobrych praktykach prowadzenia kont i profili parafii, ale powinny stać się swoistym imperatywem pastoralnym dla duszpasterzy w ścisłej współpracy z kompetentnymi świeckimi.

Doktorant wykazał się konieczną umiejętnością naukowego formułowania własnych przemyśleń, korzystając przy tym poprawnie ze źródeł i rzetelnie dobranej literatury przedmiotu, a także opanowaniem odpowiedniego warsztatu naukowego, szczególnie analizy krytycznej oraz znajomości metod badawczych. To wszystko sprawia, iż recenzowana praca, mimo wykazanych nielicznych błędów, braków i niedoskonałości spełnia, zarówno od strony merytorycznej, jak i formalnej, wymagania stawiane rozprawom doktorskim określone w Ustawie z dnia 20 lipca 2018 roku „Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce” (tj. Dz.U. z 2022 r., poz. 574). Wobec powyższego przedkładam Radzie Instytutu Nauk Teologicznych Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie wnioski o dopuszczenie mgr. lic. Artura Górskiego do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Opole, 12.05.2021 r.

Ks. dr hab. Jerzy Kostorz, prof. UO

Proponuję następujące tezy do dyskusji:

1. Wykorzystanie mediów społecznościowych na katechezie – szansa, wyzwanie czy zagrożenie?
2. „Warto zaufać mądrości i dojrzałości młodzieży, która została wychowana w kulturze mediów i uważa Internet jako dar od Boga, używając go dla swojego osobistego rozwoju” (s. 143) – Jak mają się przytoczone słowa do wiedzy na temat coraz większego problemu z uzależnieniem młodych od narzędzi internetowych?